

İstişare (Meşveret) Kavramı¹

(Bilinmeyen kelimelerin altı çizilmiş olup metnin sonunda ‘Lügat’ kısmında anlamları yer almaktadır.)

İstişare (meşveret), insanların bir konuda görüş alış-verişinde bulunması, doğruya ulaşma adına başka bir kimsenin görüşüne başvurma anlamına gelir. Cenâb-ı Hak, Kur’an-ı Kerim’de:

“Onlar için mağfiret dile ve işleri onlarla müşavere et.” (Âl-i İmran Suresi, 3/159)

ve “İşlerini istişare ile yürütürler.” (Şurâ Suresi, 42/38)

ayet-i kerimeleriyle istişarenin, müminlerin karar vermeden önce başvurmaları gereken çok önemli bir prensip olduğunu ifade eder.

Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer için: “Siz bir danışmada oy birliğine varırsanız, ben size aykırı hareket etmem.” (Ahmed bin Hanbel, Müsned 5/227) buyurarak istişareye verdiği ehemmiyeti dile getirmiştir. İstişare edenin “**asla pişman olmayacağını**” (Heysemî, Nuruddin, Mecmau’z-Zevâid 2/280) ifade eden Peygamber Efendimiz (sav), her fırsatta ümmetini istişareye teşvik etmiş; kendisi de Bedir’de Ebû Sufyân’ın geldiğini haber alınca ne gibi tedbir alınacağı konusunda Ensar’a danışmış; ayrıca Bedir esirleri konusunda, Uhud ve Hendek savaşları öncesinde, Hudeybiye’de İfk hadisesinde, ezan konusunda olduğu gibi pek çok mevzuda ashabıyla istişare etmiştir.

Bir hadislerinde, “Bir millet istişare ettiği müddetçe zillete düşmez” (Zemahşerî, Keşşâf 1/332) buyuran Efendimiz, bir meselede kişisel görüşler yanılabilirse de topluluğun görüşünde isabet olacağını ifade buyurmuştur. İstişareye yani danışmaya, Yüce Allah’ın emri, Peygamber Efendimiz’in sünneti olarak önem verilmelidir.

İstişarenin Çeşitleri²

Kişilerin şahsî meseleleriyle ilgili olarak arkadaşlarına ya da büyüklerine danışmasına, onların fikrini almasına istişare denildiği gibi bu kavram; sivil toplum kuruluşlarında, şirketlerde ve devlet mekanizmasında da karşımıza çıkmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının daha iyi hizmet verebilmesi, ortak akla uygun hareket edilmesi ve katılımcıların rızasının alınması, dolayısıyla vakıf ve hayır işlerinin devamlılığının temini, istişareye bağlı olduğu gibi ticarî kuruluşların AR-GE birimleri de bu mekanizmanın daha profesyonelce işlettilmesi için oluşturulmuştur.

Devlet mekanizmasında ise istişare bütünüyle belli esaslara bağlanmış, konuyla ilgili müzakere, şûrâ, müsteşar ve benzeri kavramlar bu sistemde karşılıklarını tam anlamıyla bulmuştur.

İstişare zeminine uygun gündemlerin hazırlanması ve fikirlerin artışı ve eksisiyle masaya yatırılması adına yapılan çalışmalar da mevzuların önemle ele alınmasına katkı sağlar. Bu usul, yine ciddi organizasyonlarda alt komisyon ve benzeri kavramlarla ifade edilir.

Bu usul, gerek geçmişte gerek günümüzdeki gelişmiş demokrasilerde katılımcı ve çoğulcu toplumların vazgeçilmez prensiplerindendir. İnsanlar, fikirlerinin alındığı noktalara daha bir önem vermekte; bunu

¹ Adanmışların Vasıfları, s.231-232

² Çağlayan Dergisi, İstişareye Yaklaşımlar, Şubat 2019

idrak eden kimi yönetimler; toplumun genelini ilgilendiren hamlelerde anket yoluyla insanların görüşlerine başvurumaktadırlar.

İstişare Kur'an'ın Bir Emridir³

Kur'an-ı Kerim namaz ve orucu emrettiği gibi istişareyi de öyle emretmiştir. Nitekim Al-î İmran suresinde mealen şöyle buyurulmaktadır:

“(Umuma ait) işlerde onlara danış.” (Al-i İmran Suresi, 3/159)

Ayrıca Şurâ suresinin 38. ayetinde gerçek müminler anlatılırken mealen şu şekilde buyurulmaktadır:

“Ve işleri de aralarında şuradır. (danışma iledir)” (Şura Suresi, 42/38)

Yani onlar dağınık bir topluluk olmayıp aralarında dayanışmanın hâkim olduğu bir cemiyettirler. Gerekğinde bir araya gelip söz ve karar birliğine varmasını çok iyi bilirler. İdare ve icraatları, muamele ve hizmetleri istibdat ile değil, aralarında danışmak ve birbirlerinin görüşlerine müracaat etmektir. Böylece dinî ve millî izzetlerine ve hizmetlerine kendileri sahip olup başkalarının elinde esir değillerdir ve yabancıların kirli ellerini içlerine karıştırmasına asla müsaade etmezler.

“Yapacağın işi, daha önce bunu denemiş, tecrübeli kimseye danış çünkü o, kendisine pahalıya mal olmuş doğru görüşleri sana bedavaya verir.” der Lokman Hekim. Bir kimse, ne kadar zeki ve tecrübeli olursa olsun, meselelerini çözme noktasına istişareye başvurmuyorsa yanlış bir yolda demektir. Nitekim akıl ve zekâ itibarıyla insanların en önde olanı Efendimiz (sav) bile meselelerini istişare ederek halletmiştir. Asr-ı Saadette bunun pek çok örneği yaşanmıştır.

Peygamber Efendimiz (sav) Bedir savaşı öncesinde kendilerine en yakın kuyunun kenarını karargâh yapmak ister. Bu sırada Ashaptan Hz. Hubâb el-Cümüh, Peygamberimize, “Yâ Resûlallah! Burayı, Allah'ın seni yerleştirmiş olduğu ve bizim ileri geri gitmeye yetkimiz olmayan bir yer olarak mı seçtin? Yoksa bu bir görüş, bir harp taktiği midir?” diye sorar. Efendimiz, “Hayır; bu bir görüş ve bir harp taktiğidir” der. Bunun üzerine sahabe efendimiz, “O halde yâ Resûlallah! Burası uygun bir yer değil. Orduyu buradan kaldırıp düşmana en yakın kuyuya gidelim. Orada bir havuz yapıp içine su dolduralım, geride kalan kuyuları tahrip edelim, düşman istifade edemesin” der. Efendimiz (sav), “Sen güzel bir fikre işaret ettin” buyurur ve bu sahabenin dediği şekilde hareket eder.

Hendek savaşında da istişare yapılmış, Selman-ı Farisi'nin teklifi olan şehrin zayıf ve açık yerlerini korumak için Medine'nin etrafına hendek kazılması teklifini kabul etmiş ve savunma buna göre yapılmıştır.

Peygamberimiz istişareye önem vermiş ve vahyin sınırları dışında kalan hemen her meseleyi ashabıyla istişare etmiştir. Onun bu metodu, sahabenin daha hızlı ve kolay bir şekilde çözümün bir parçası olmasını sağlamıştır. Zira bilinen bir gerçektir ki, çözümün parçası olmayanlar, problemin parçası olabilirler. Hz. Peygamber ise mahir bir şekilde ve bizlere de misal teşkil edecek şekilde ashabının görüşlerine değer vermiş ve onları çözümün bir parçası yapmıştır. Böylece onların enerjisini verimli bir şekilde kullanmıştır.

³ Adanmışların Vasıfları, s.232-233 ve 240

Bir Topluluğu İlgilendiren Kararlarda İstişare Niçin Gereklidir?⁴

Tefsir alimlerimiz bu soruyu Kur'an ve hadislerden çıkardıkları işaretlerle üç ana madde halinde cevaplandırıyorlar:

1. İstişare gereklidir, çünkü bir mesele iki veya daha fazla kişiyi, bir cemaati, topluluğu ilgilendirdiği halde, o konuda tek bir kişi karar verirse, diğerlerine haksızlık yapılmış olur. Tek kişiyle alınan kararların isabetliliği tartışmaya her zaman açıktır.
2. Bir topluluğu ilgilendiren meselerde bir kimse tek başına karar vermek istiyorsa bu, o kimsenin ya kendi çıkarını gözetmesinden ya da kendisini öbür kişilerden üstün görmesinden kaynaklanır. Takdir edilir ki her iki durum da doğru değildir.
3. İki veya daha fazla kişiyi ilgilendiren işler hakkında karar vermek büyük sorumluluk ister. Ahirette hesap vereceğine inanan bir kimse, bu yükü tek başına yüklenmekten kaçınmalıdır.

Kimlerle İstişare Edilir?⁵

Danışılacak olan kişinin, akıl ve tecrübe sahibi, dindar ve faziletli, samimi, sağlam fikirli, keskin görüşlü, insan psikolojisini iyi tahlil edebilme, doğruluk ve güvenilirlik gibi değerlere sahip olmasına dikkat edilmelidir. Öte yandan, akıllı bir şeye ermeyen, ahlaktan yoksun, mağrur kimselere danışmanın kişiye hiçbir yarar sağlamayacağı da açıktır. Görüşlerinde ve düşüncelerinde daima isabet edenlerin, bir iş yapmaya niyetli olduklarında, istişare etmelerine şaşılmamalıdır. Çünkü böyle kimseler, kendi görüşlerini yoklarlar, zekâ ve anlayışlarını denerler. Bu şekilde hareket etmekle fikir ve düşüncelerini zinde tutarlar.

Başkalarının Düşüncelerine Müracaat Edenler, Dâhilerden Daha Başarılı Olurlar⁶

Herhangi bir meselede yanlış karar alınmasını engelleyen, hataları asgariye indiren en önemli vesile istişaredir. “Kendi kararımı kendim veririm, kimseye danışmaya ihtiyacım yok!” türünden düşünceler, kişiyi kayba götürür. Çünkü akıl, akıldan üstündür. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin ifadeleriyle, iyiden iyiye düşünülmeden, başkalarının fikir ve tenkitlerine arz edilmeden, bir mesele hakkında verilen kararlar, çok defa hüsrân ve hezimetle neticelenir. Düşüncelerinde kapalı, başkalarının fikrine hürmet etmeyen “kendi kendine” birinin, üstün bir fıtrat, hatta dâhi bile olsa, her düşüncesini meşverete arz eden bir diğer insana göre, daha çok yanlışlığı görülür.

⁴ Adanmışların Vasıfları, s.244-245

⁵ Adanmışların Vasıfları, s.243-244

⁶ Adanmışların Vasıfları, s.242

Lügat

Müşavere: Bir iş hususunda iki veya daha fazla kimseler arasındaki konuşma ve danışma, istişare etme

Ensar: Yardımcılar. Mekke'den Medîne'ye hicretten sonra, Resûlullah efendimize ve Mekke'den gelen müslümanlara yakın alâka gösterip, malları, mülkleri, bedenleri ve her şeyleri ile yardım eden Medîneli müslümanlar.

İfk hadisesi: Hz. Âişe'ye zina iftirası atılması olayı.

Zillet: zayıf, âciz ve itibarsız olmak, aşağılanmak, yenik düşüp boyun eğmek

Umum: genellik, bütünlük, kamu, halk, herkes

İstibdat: Baskı, baskıcı yönetim

Karargah: Karar verilen yer. Karar yeri.

Harp: Savaş

Tahrip: Yıkıp bozma, yok etme

Mağrur: Gururlu